

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ԿԻՐԱԿԻ ԵՒ ՀԻՆԴԱՆԹԻ ՅԵՐԵՐԸ

ԲԱՅԻՍԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր
լոյս է տեսնում առ այժմ շաբաթական երկու անգամ

Բաժանորդագիրն է. տարեկան 3 ռ. կէս տարեկանը—1 ռ. 50 կ.
ամսական —35 կ.

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐՆ ԸՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Մեր Հասցէն՝ Шуша, редакция газеты „ПАЙЛАКЪ“,
ԱՊՍՈՒԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԶԷ ԸՆԴՈՒՆԻՈՒՄ

ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱԳՐՈՒԹԸ

Երկու օր առաջ Շուշու նոր քաղաքացիական ստանձնել է իւր պաշտօնը:

Պէտք է իսկոյն ասել, որ նա սկսում է իր պաշտօնավարութիւնը փոթորկալի ժամանակաշրջանում ընդհանրապէս, իսկ մասնաւորապէս, երբ մեր քաղաքը գտնուում է բաւական ծանր պայմաններում:

Նոր քաղաքագլուխը պէտք է ամենից առաջ կանոնաւոր հիմքերի վրայ դնէ ուղղութիւնը զործավարութիւնն և քաղաքային եկամուտների ու ծախքերի հաշիւաւորութիւնը: Պէտք է ընթացք տայ և լուծման ելք գտնի տարիների ընթացքում կուտակւած գործերի համար և երկաթէ ձեռքով ուղղէ քաղաքի պաշտօնեաների գործելակերպը յօգուտ ազգաբնակչութեան, յօգուտ ինքնավարութեան շահերի:

Ինչպէս ամեն տեղ Ռուսաստանում, այնպէս էլ Շուշուում այժմ փոքրաթիւ սպեկուլյանտներ աշխատում են՝ պատերազմի ժամանակի հանգամանքներից օգտւելով՝ շահագործել ժողովրդին. այդպիսիների դէմ նոյն քաղաքագլուխը պէտք է միջոցներ ձեռք առնէ և ապահովէ քաղաքն օր օրի վրայ մեծացող թանգութեան քայքայող ազդեցութիւնից:

Բայց հաւանականաբար ոչ մի քաղաքում այնքան պահանջ չկայ բարեփոխութեան, որքան մեր քաղաքում: Ուսումն եւ քաղաքական հասարակական կյանքը, խորապիտում մթոթեան մէջ և շնչում փողոցների ապականւած օդը:

Անհրաժեշտ է իսկոյն գործի անցնել, գործի դնել զանազան կոմիտեաները, որ ընտրել է դուռն սակագնի, ֆինանսների և բարե-

կարգման համար և մշակելով իրազործելի մի ծրագիր, սկսել ի կատար ածել նրա ամենից կարևոր կէտերը:

Գործունէութեան ծրագիրն անհրաժեշտ է: Անկարելի է կարգի բերել մի քաղաք կատարելով այն, ինչ որ վայրկեանը թելադրում է, այլ պէտք է խելացի կերպով մշակւած մոնիցինգով ծրագիր ունենալ և աշխատել, աշխատել առանց ժամանակ կորցնելու, այդ ծրագիրն իրազործելու համար:

Քաղաքն ունի ազատ գուժավորներ, որոնցով կարելի է ամենից առաջ ալիւր բերել տալ, պահեստ կազմակերպել, այլ և փուռ բաց անել և մաքուր աննդարար հաց մատակարարել հասարակութեան: Մեզ պէտք է լուսաւորութիւն, պէտք է ջուր, պէտք են կանոնաւոր փողոցներ, բարի և այլն, այս բոլոր պահանջներին պէտք է գոհացում տալ համապատասխան ձեռնարկութիւններով, որոնց գլուխ բերելու համար քաղաքն անկարող է փոխառութիւն չանել:

Թել մէկ առ մէկ այն ամենն, ինչ որ պէտք Շուշուն բարեկարգ քաղաք դառնալու համար, անօգուտ է: Մենք համոզւած ենք, որ քաղաքագլուխը, շատ լաւ ճանաչելով իւր մայրենի քաղաքի կարիքները, զիտէ ինչ պէտք է անել այդ կարիքները լցնելու համար, թէ ինչպիսի ձեռնարկութիւններ են պէտք քաղաքի բարեկարգման համար: Կարևորն այժմ այն է, որ նա առանց ժամանակ կորցնելու մշակէ իւր գործունէութեան ծրագիրը, գտնէ միջոցներ այդ ծրագիրն իրազործելու համար:

Ի հարկէ, այդ մեծ գործի համար՝ նրան պէտք է օգնեն քաղաքային իրաւասունները, քաղաքային դուռն: Ամբողջ հասարակութիւնը պէտք է նպաստէ նրան

Տարեկան գինը — 3 ռուբլի, 1/2 տարեկանը — 1 ռ. 50 կ.,
1 ամս. — 35 կ.

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆ ԸՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին՝ առաջին երեսի վրայ—20 կոպ.,
վերջին ,, ,, —10 ,,

Հասցէն՝ Шуша, Редакция газеты „Пайлакъ“. Ганджунчев. ул.
домъ Костанова. Schoucha, redaction du journal „Phailak“.

այդ գործում. առանց այս օժանդակութեան քաղաքագլխի ջանքերն անարդիւն կանցնեն: Մակայն մենք հուսաւորուած ենք, որ հասարակութեան համալրանքն ու նեցուկը չի պակսի քաղաքագլխին, եթէ նա սկսէ կատարել այն, ինչ որ սպասում են նրանից նրա ընտրողները:

Մենք ուշի ուշով հետևելու ենք քաղաքային ինքնավարութեան գործունէութեան և ամեն կերպ պէտք է աշխատենք օգնել նրան նրա հասարակօգուտ ձեռնարկութիւնների իրագործման մէջ:

Աստեա չառնելով օգտակարի ոչ միայն արձանագործութիւնը, այլ և նրա կիրառման նպատակը, որքան թոյլ կը տան մեր ոյժերը, մենք պիտի քննադատենք քաղաքային ինքնավարութեան և նրա նախագահի քայլերը, միշտ ի նկատի ունենալով քաղաքի շահերը:

ՄԻ ԱՌԱՋԱՐԿ

Կենսական անհրաժեշտ միջոցների թանգութեան խնդիրը շարունակւում է յուզել և զբաղեցնել հասարակութեան: Մամուլը, որ հասարակութեան իղձերի թարգմանն ու արտայայտիչն է և նրա ցանկութիւններին, ձգտումներին ուղղութիւն ու տօն տալով, չի կարող լուռ հանդիսատեսի դիր կատարել այդ խնդրի, կենսական նշանակութիւն ունեցող հարցի հանդէպ, նա ևս իր կողմից քաղմակողմանի քննութեան է ենթարկում այդ երևոյթն և աշխատում ըստ կարելոյն առողջ հիմքերի վրայ դնել այն կոիւր, որը մղւում և մղւելու է այդ կորստաբեր երևոյթն առաջ կոչող պատճառների դէմ: Բացի առաջարկւած ընդհանուր միջոցներից, որոնցով պէտք է տարւի պայքարը թանգութեան դէմ, կան և գուտ տեղական մասնաւոր միջոցներ, յարմար տեղին և տեղական պայմաններին ու հանգամանքներին, որոնց վրայ ուշադրութիւն պիտի դարձնի նոյն այդ տեղի հասարակութեան զիտակից մասը, զեկավարող շրջանը: Կան միջոցներ, որոնք որքան էլ բացիւնալ, նպատակաւոր են ընդհանուր առմամբ, չեն կարող կիրառւել ամեն վայրում: Եթէ մի կենտրոնի քաղաքային ինքնավարութեան համար հնչում է և կիրառելի 100 հազար ռուբլի յատկացնել, սեփական պահեստ ունենալու և հասարակութեան թարմ ու էփան գներով միջոցներ մատակարարելու համար, մի ուրիշ քաղաքի համար դա ոչ միայն դժուար է, այլ և անհնարին է: Եթէ մի քաղաքի համար դժուարութիւն չի ներկայացնում մի քանի կօօպերատիւ հաստատութիւններ հիմնել, և այդ հաստատութիւններից ընդհանուր կօօպերատիւ դաշնակցութիւններ կազմել, մի ուրիշ փոքրիկ քաղաքի համար սի-

գիֆիան աշխատանք է պահանջում նոյն իսկ մի սպառողական հիմնարկութիւն կազմակերպելը:

Շուշին պատկանում է յիշածս հշերջանիկ վայրերի թւին, ուր մեծ դժուարութիւններ և խոչնդոտներ են հանդէս գալիս հասարակական կամ ընկերական համագործակցութիւնների առջև: Սղթաւ է քաղաքը, գուրկ հարստութեան աղբիւրներից, գուրկ արդիւնաբերութեան ձիւղերից, ազգատ է նաև քաղաքային ինքնավարութիւնը, նոյն իսկ պարտքի տակ: Որքան էլ գեղեցիկ ցանկութիւններ ու ձգտումներ ծնւելու լինեն, այնուամենայնիւ անուղ չեն ստանայ, ծնւած օրից մեռելութեան կը դատապարտւեն, եթէ համապատասխան չլինեն ժողովրդի և քաղաքային ինքնավարութեան միջոցներին, եթէ հաշիւ չառնեն այն ուժը, որի վրայ կը թնկու են: Ուրեմն ամեն մի առաջարկած միջոց պէտք է չափած ձևած լինի, պէտք է համապատասխանի մեր պայմաններին և ընդունակութիւններին:

Սակայն առաջարկւած միջոցները չպէտք է լուր գեղեցիկ խօսքերի, տպաւորութիւն գործիլու ցուցանակ ծառայեն և միայն «ձայն բարբառոյ յանապատին»: Պէտք է քննեն, հետազոտեն և գործադրեն նպատակաւոր մար ձևով: Քաղաքի ազգաբնակչութեան նիւթականի աննախանձելի վիճակը հենց հրամայական պահանջ է դնում մեր առջև շուտափոյթ կերպով ձեռք գարնել գործին, կազմակերպել և որքան հնարաւոր է յաջող կերպով կուել օրաւոր աճող թանգութեան դէմ: Չտարւենք գեղեցիկ ծրագրերով, սկսենք գործը համեստ կերպով, աստիճանաբար և հաջնենք ցանկալի աստիճանին:

Քաղաքային ինքնավարութիւնը մըտադրել էր ալիւր բերել տալ, փուռ բանալ և այդպիսով դնել գործի սկիզբը: Սակայն, ինչպէս երևում է, նա ըրեւ չի անում, գուցէ վախենում է ֆիտակօ կրի: Իւր սեփական պատասխանատուութեամբ զգուշանում է գործի ձեռնարկել նաև մի քաղաքի միակ սպառողական ընկերութիւնը «Կուլտուրան»: Երկուսի զգուշաւորութիւնն էլ միանգամայն հասկնալի է և կարօտ չէ բացատրութեան: Սակայն եթէ մի ձեռք միայնակ ծափ տալ անկարող է, երկու ձեռքը միայն կարող են: Սյն, ինչ որ մէկի համար դժուար է և կասկածիլ, յաջողութեան տեսակէտից, երկուսի համար կը լինի զիւրին և յաջողակ: Կարծում ենք, շատ նպատակաւոր կը լինէր, եթէ ալիւր բերել տալու և փուռ բանալու խնդրում այդ երկու հիմնարկութիւնները գործէին միասին և ընկերական հիմքերի վրայ: Գովելի և խրատական կը լինէր դա մեր հասարակութեան համար, իսկ յաջողութեան դէպքում՝ գործի սկիզբը, առաջին քայլը, որը կուենայ անշուշտ իր գրական և օգտակար հետեանքները: Ընկերակցութեան ժանրամասնութիւնների մէջ չեմ մտնում, այդ կարող են անել իրենք—քաղաքային ինքնավար-

բութիւնն և «Գուլտուրան», եթէ նպատակաւորմար համարեն համագործակցութեան այս ձևն և ընդունեն մեր առաջարկը:

Նորայր

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Ինչպէս յայտնի է թերթերից, Լէօի «Մելիքի աղիկը» գրածը պիտիայի է վերածել օր. Եղոյեան, որի հետ պայմանաւորուելով դերասան Արմենեանը՝ մի քանի անգամ բեմ է հանել թիֆլիզում: Ինչպէս երևում է, դերասան Արմենեանն այդ առթիւ բանակցութիւններով մէջ է եղել վէպի հեղինակ Լէօի հետ, սակայն համաձայնութեան չեն եկել և Լէօն կտրականապէս մերժել է նրան բեմ հանել իր գրածը և այժմ էլ բողոքում է թէ հասարակութեան և թէ մարմնաւոր իշխանութեան:

Թէ Լէօի բողոք-նամակները թերթերում և թէ Արմենեանի պատասխանը մեզ որոշ եզրակացութեան բերել չեն կարողանում, որովհետեւ միմիայն և անորոշ են, ուստի և դժարանում ենք ասել, թէ ով է մեղաւորն այդ խնդրում և ով արդարւո՞ւր Լիօք պիտի ասին այնքան աղճատած և աղաւաղած է, որ դեր-գուկ կարողանայ Լէօի զայրոյթը, թէ մէջտեղ տակ նրա թական հաշիւն է դեր կատարողը, մեզ համար միանգամայն անհասկանալի է:

Սակայն իրողութիւնն այն է, որ երկու կողմն էլ—Լէօն և Արմենեանը—գործը յանձնել էին Հայ գրողների ընկերութեանը, մի հանգամանք, որը պատիւ կարող էր բերել երկուսին էլ և վերջ տալ զանազան ասէ-կոսէներին:

Այդ առթիւ «Արեգում» տպւած է Հայ գրողների ընկերութեան նամակը, ուր ասւած է.

«Վարչութեանս անդամ պ. Լէօն և ընկերութեանս անդամ պ. Արմենեանը դիմեցին վարչութեանս՝ պաշտպանելու իրենց իրաւունքը «Մելիքի աղիկը» պիէսի գործի վերաբերութեամբ և երևան հանել արդարութիւնը:

Վարչութիւնս իր սեպուհ պարտքը համարեց գործի քննութիւնը վերցնել իր վրայ և առաջարկեց երկու կողմին էլ պարտաւորական համարել իրենց համար վարչութեանս որոշումը...

Ամսին 18-ին վարչութիւնս ընտրեց մի մասնաժողով վարչութեան 4 անդամից և 2 կողմնակի իրաւաբաններից ու յանձնարարեց 2 օրւայ ընթացքում անարտել գործի քննութիւնն և զեկուցանել վարչութեանս:

... Բայց մասնաժողովը դեռ իր գործը չսկսած՝ ամսին 19-ին, պ. Լէօն մի գրութեամբ արգելեց վարչութեանն զբաղել «Մելիքի աղիկը» պիէսի գործի քննութեամբ:

Վարչութիւնս ստիպւած եղաւ լուծել քննիչ մասնաժողովը, դադարեցնել գործի քննութիւնը և այդ մասին յայտնել է պ. Արմենեանին:

Տարօրինակ է թուում մեզ միանգամայն Լէօի վերաբերմունքը: Միթէ նա հաւատ չէ ընծայում և չէ վստահում այն ընկերութեան, որի սիւներից—վարչութեան անդամներից մէկն էլ ինքն է: Միթէ աւելի յարմար դատաւոր կարող է լինել երկու միևնոյն ընկերութեան պատկանող անդամների համար, քան նոյն այդ ընկերութիւնը: Եթէ իւր այդ քայլն արդարացնող յարգելի և ծանրակշիռ պատճառ հրապարակ չբերէ Լէօն, նշանակում է նա մեծ վիրաւորանք է հասցնում զբանով թէ Հայ գրողների ընկերութեանը և թէ իրեն, որ այդ ընկերութեան վարչութեան անդամ լինելու պատիւն ունի: Պէտք է վերջ տալ. ժամանակը չէ այդպիսի մանր խնդիրներով զբաղեցնել հասարակութեանը...

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԾԱԽՍԵՐԸ

Ներկայիս արտասովոր պատերազմի ծախսերը նոյնպէս ապշեցուցիչ հսկայական են, ինչպէս և կուող գործերի թիւը:

Մինչև այժմ ճշգրիտ տեղեկութիւններ չկան պատերազմի ընդհանուր, ծախսերի մասին: Յամենայն դէպս, եթէ ոչ իսկական, գոնէ մօտաւոր յայտնի են թւերը որոնցից և օգտուում ենք:

«Vorwärts» գերմանական թերթի հաշիւով Ռուսաստանը, Ֆրանսիան և Անգլիան իրենց 11,000,000 գործի համար օրեկան ծախսում են 115, 000, 000 ֆրանկ (ֆրանկը=37կոպ.), իսկ 8 ամսւայ ընթացքում յիշեալ 3 պետութիւններն ընդամուր ամսամբ ծախսել են 24,810, 000, 000 ֆրանկ: Գերմանիան և Աւստրո-Հունգարիան իրենց 10,000,000 գործի վրայ օրեկան ծախսում են 105,000,000 ֆրանկ, որը պատերազմի սկզբից մինչև այժմ անում է 22, 470, 000, 000 ֆրանկ:

Ուրիմն, 5 գլխաւոր կուղ պէտքութիւններն օրեկան ունեն 220,000,000 ֆրանկ ծախս, իսկ 8 ամսում ունեցել են 47,080,000,000 ֆ:

Մնացած մանր պետութիւնների ծախսերն օրեկան համում են մօտ 10, 000,000 ֆրանկի: Այս գումարի փոքր լինելը բացատրւում է պատերազմ զանազան ժամանակ նրանց սկսելուն:

Պէտք է աչքի առաջ ունենալ և այն հանգամանքը, որ ամեն ամիս ոչ մի պետութիւն չի ունենում շարունակ մի և նոյն ծախսը:

Արդ տեսնենք, թէ որքան են ծախսում մեծ պետութիւններն առանձին-առանձին: Օրինակ, Ռուսաստանը պատերազմի նախնական 3¹/₂ ամսւայ ընթացքում ծախսել է 4,819,000,000 ֆր., որ տալիս է օրեկան 46, 000, 000 ֆրանկ: Ռուսաստանի փոխարինութիւնը պատերազմական պարտքերը ծածկելու համար կազմում է, 5, 035, 000,000 ֆր.:

Եթէ այս թւերին աւելացնենք Ռուսաստանի պետական պարտքերը, որոնք 1913 թ. վերջին հասնում էին 13¹/₂ միլիարդ ռուբլու, կստանանք մի պատկանելի գումար:

Անգլիայի ծախսերը հետեւեալն են. նա օրեկան ծախսում է 25,000,000 ֆրանկ: Անցեալ 1914 թ. Անգլիան (պատերազմի ընթացքում) ծախսել է 3, 750, 000,000 ֆրանկ: Բրիտանական կառավարութիւնն իր դաշնակիցներին և գաղութներին անագին գումարներ է տւել՝ այն է Բելգիային, Աւստրալիային, Կանադային, Հարաւային Աֆրիկային, Նոր-Զելանդիային և Եգիպտոսին: 1914 թ. Անգլիայի պետական հարկերը աւելացել են 400,000,000 ֆրանկով. որոշւած է 1915 թ. ևս աւելացնել 1,637, 000,000 ֆրանկով: Եթէ այս բոլոր գումարներն աւելացնենք Անգլիայի պետական պարտքերի վրայ, որոնք 1914 թ.ի զարմանք հաւասար էին 16, 224,000,000 ֆրանկի, կունենանք մի հսկայական թիւ՝ 24 միլիարդ ֆրանկ, մի այնպիսի խոշոր գումար, որի մասին ոչ մի պետութիւն երբէք չի երազել:

Միջազգային դրամական շուկայի—Ֆրանսիայի ծախսերը պակաս չէն դաշնակիցների ծախսերից: Մինչև անցեալ դեկտեմբերի սկիզբը Ֆրանսիան ծախսել է 6,080,500,000 ֆրանկ: Բացի այդ՝ նա փոխ է տւել Բելգիային 250,000,000 ֆրանկ, Սերբիային—90,000,000, Յունաստանին—20, 000, 000 և Չեռնոգորիային—500, 000.

Եթէ վերցնելու լինենք Ֆրանսիայի մինչև դեկտեմբեր ունեցած ծախսերը, այդ ամսից սկսած մինչև ներկայ մարտի վերջն՝ օրեկան անում է միջին թւով 44,000,000 ֆր. տուած փոխառու-

թիւներն և նախկին պարքը որ մօտ 8 միլիարդ է, կստանանք նոյնպէս մի պատկանելի գումար՝ 19,765,000,000 ֆրանկ:

Պատերազմի առաջին 5 ամսում բոլոր պետութիւններն ընդհանուր առմամբ ծախսել են 46,500,000,000 ֆրանկ:

Պատերազմի պատճառած վնասները ռազմաբեմերին և այլ վայրերին իրապէս անձինք հաշւում են մօտ 50,000,000, 000 ֆրանկ: Հնար չկայ գոնէ մօտաւորապէս հաշուելու առևտրի, արդիւնաբերութեան, հողագործութեան, երկաթուղիների, առևտրական նաւերի, պատերազմ գնացած տասնեակ միլիոնաւոր խաղաղ աշխատանքով ապրող մարդկանց անթիւ ու անհամար վնասները. պետութիւնների այդ բոլոր վնասները ֆրանսիացի յառնի տնտեսագէտ Ի.-Գիյոն հաշւում է մօտաւորապէս է 150,000,000,000 ֆր.:

Իսկ միլիոնաւոր մարդկային զոհերը, ոչ պակաս թւով հաշմանդամները, վիրաւորածները, դժբաղտացած ընտանիքներն ոչ մի նիւթական հաշիւ չեն վերածւում և չեն էլ կարող:

Ն. Յ.- Ղազնւան:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԱՊՍԳԱՅ ԿԱԶՄԸ

Լեհական ժողովրդական դեմոկրատների կիսապաշտօնական «Gaz. Varsz» թերթը մի առաջնորդող յօդւած է նւիրել «Լեհաստանի ապագայ կազմը» խնդրին: Յօդւածները մատնանշում են այն հանգամանքը, որ պատերազմի հենց սկզբից Ռուսաստանի զանազան քաղաքական հոսանքների պատկանող խմբերը դիմել են լեհերին, թէ ինչպէս են վերջիններս ներկայացնում իրենց Լեհաստանի ապագայ կազմը: Լեհական հասարակութեան պատասխանատու շրջանները դեռ մինչև օրս չեն պատասխանել այն հարցին: Այս հանգամանքն առաջ է բերել որոշ չափով յուզումն ուս հասարակական դործիչների մէջ: Լեհերի լուծութիւնը ոմանք բացատրում են անկեղծութեան բացակայութեամբ, ոմանք էլ՝ հենց իրենց լեհերի մէջ այս առթիւ համաձայնութիւն, համամտութիւն չլինելու պատճառով: «Hov. Br.» պատճառը որոնում է հենց այդ հանգամանքի մէջ—որ լեհերն այդ հարցի առթիւ համաձայնութեան գալ չեն կարողանում. ուստի ուս հասարակութիւնը չի իմանում, թէ ինչ է ցանկանում լեհ ժողովրդի մեծամասնութիւնը:

«Hov. Br.» խնդրին այդ ձևով մօտենալը՝ զարմանք է պատճառում «Gaz. Varsz.» թերթին: «Ինչ վերաբերում է լեհական ժողովրդի իդէալին, ասում է նա, ամենքի համար էլ պարզ պէտք է լինի, որ այդ խնդրում տարաձայնութիւն լինել չի կարող լեհացիների մէջ: Նոյն իսկ աւելի աղքատիկ պատմական անցեալի տէր ժողովրդները, առանձին կասկածներ չունեն իրենց ժողովրդական—ազգային իդէալի առթիւ. նրանցից իւրաքանչիւրը ցանկանում է անկախ լինել, Բայց ներկայ դէպքում խնդիրը վերաբերում է ոչ թէ իդէալին, այլ իրական—բէալ ծրագրին: Ո՞րն է այդ բէալ ծրագիրը. այն՝ որ ցանկութիւններն ու իդէները համապատասխանեն իրական պայմաններին, մի կոմպրոմիս իդէերի և բէալ պայմանների մէջ:

Մեզ լեհացիներին, շարունակում է թերթը, ծանր փորձը սովորեցրել է զգուշանալ սխալ քայլերից: Մենք արդէն անցել ենք այն քաղաքական հասկի ժամանցների համար: Լեհաստանի ապագայ կազմի ծրագրի մշակելը ներկայ մօմենտում համազօր կը լինի դատարկ ժամանցի, կամ մի

սխալ, հետեւաբար վնասակար քայլ. որովհետեւ այժմ անկարելի է նախատեսել այն կոնկրետ դրութիւնը, որի մէջ պէտք է իրականանայ Լեհաստանի ապագայ կազմի ծրագիրը:

Լեհերն երբեք նպատակի են ձգտում այս պատերազմի ընթացքում. առաջին՝ շարուած կամ լուրջ կերպով թուլացած Գերմանիա, որպէս գլխաւոր թշնամի ամբողջ աշխարհական աշխարհի. երկրորդ՝ միացումն լեհական երկրների և ազատութեան լեհական հին շրջանների, որոնց մէջ լեհ ժողովրդի դուրսբանն ամենամեծ վտանգն է սպառնում գերմանական տիրապետութիւնից: Լեհ ժողովրդի երրորդ նպատակն է՝ միայն ձգտումն մի քաղաքական կազմի, որն ամենից շատ համապատասխանի լեհացիների ազգային իդէալին:

Որ չափով ներկայ մօմենտում կասկածից դուրս կարելի է համարել Գերմանիայի պարտութիւնը, նոյն չափով էլ դժար է նախատեսել, թէ ինչ չափով նաեւ Գերմանիան պարտութիւն կը կրի, և որ աստիճան կը թուլանայ նրա միջազգային դրութիւնը: Դժար է նոյնպէս նախագուշակել, թէ ինչ ծաւալով կիրականանայ լեհական երկրների միացման ծրագիրը: Այդպիսի պայմաններում զգաստ մարդիկ չեն կարող, ի հարկէ, լուրջ գործ համարել քաղաքական ծրագրերն յօրինելը: Երբ կը դալ ժամանակը, լեհերը կը տան իրենց ծրագրի ճշտիւ ձեւակերպումը:

Լեհական թերթը չի կասկածում, որ այդ ծրագրին արժանի արձագանք կը գտնի Ռուսաստանի այն շրջաններում, որոնք հասկանում են, որ աշխարհականութեան ընդդէմ գերմանիզմի պաշտպանութեան համար բաւական չէ միայն յաղթութիւնը, այլ անհրաժեշտ է ստեղծել պաշտպանողական ամբարդակ գերմանական անհամբերող էկսպանսիւ ձգտումների դէմ:

«Մինչև վերջին ժամանակներս, վերջացնում է թերթը, Ռուսաստանում այն բանը չէին հասկանում: Ձէր հասկանում նոյն իսկ «Hov. Br.»-ն... բայց յոյս ունենք, որ այսօրւան օրը շատ բան կը սովորեցնի»...

ԱՌԵՏՐԱԿԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Պետրոգրադում մօտիկ ապագայում պիտի սկսեն գործել, համաձայն Պետրոգրադի քաղաքային դումայի որոշման, եթէ միայն որ և է արգելք չեղաւ կառավարութեան կողմից, քաղաքային նոր հիմնարկութիւններ—տնտեսական շուքարթութիւններ:

Պետրոգրադի դումայի սահմանած ժամանակաւոր կանոնների համաձայն առևտրական հոգաբարձութիւնները հիմնւում են «այն նպատակով, որպէսզի իրականացնեն կեանքում կենսական ամենամանրագիտ մթերքների պակասի վերացման ու չափազանց թանկութեան վերաբերիւ ահմանած միջոցները: Նաեւ հսկեն այդ առարկաների առևտրին ու քաղաքային դումայի այդ ուղղութեամբ մշակած պարտադիր կարգադրութիւնների անթերի կատարմանը:

Իւրաքանչիւր հոգաբարձութիւն կու-նենայ որոշ քայլեր, համապատասխան ոստիկանական թաղամասին: Բոլոր հոգաբարձութիւնները միանում են առանձին կոմիտէով քաղաքապետի նախագահութեամբ: Իւրաքանչիւր հոգաբարձութեան նախագահը հաստատուում է քաղաքապետի կողմից և հոգաբարձութեան առաջարկով, իսկ անդամներ կարող են լինել երկսեռ այն բոլոր անձերը, «որոնք իրենց անձնական գործակցութեամբ, մասնագիտութեամբ կամ նիւթական միջոցներով ցանկա-

նում են մասնակցել հողաբարձութեան գործունէութեանը:

Առևտրական հողաբարձութիւններին ի միջի այլոց իրաւունք է տրուում իրենց բայց իրենց իրաւունքը պահպանելու ու յայտարարութիւններ ընդունել սակագին խախտումներէ և պարտագիր որոշումներն չկատարելու մասին: Հողաբարձութիւններն իրաւունք ունին արձանագրութիւններ կազմել ու դատի ենթարկել պանցառու առևտրականներին: Առևտրական հողաբարձութիւններն իրաւունքները տարածուած են ամեն տեսակ առևտրա-արգելաբարձական հիմնարկութիւններին, պահեստներին ու կացարաններին վրայ, նրանք իրաւունք ունեն ստուգել միջոցներին որակն ու շուկայի գները...

ՍԵՊԱՐԱՏ ԱՆՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Այն լուրերը, թէ Աւստրո-Հունգարիան մտադիր է Ռուսաստանի հետ անջատ (սեպարատ) հաշտութիւն կնքել, հասել են նաև Ֆրանսիայ: «Le Temps» թերթը մի առանձին լուրջ նշանակութիւն չի տալիս այդ լուրերին՝ ենթադրելով, որ Աւստրո-Հունգարիան սերտ կերպով կապուած է Գերմանիայի հետ, որ Վիլհելմին իր որսը ձեռքից չի թողնի, թէպէտ այժմ Աւստրիան Գերմանիայի համար ոչ այնքան որպէս օգնական է հանդէս գալիս, որքան մի ծանր բնու:

Յամինայն դէպս, ասում է թերթը, դժար է ենթադրել, որ դաշնակիցները համաձայնեն Աւստրիայի հետ անջատ հաշտութիւն կնքել: Զէ որ դրանով նրանք Ֆրանց Իոսիֆի իշխանութեան տակ թողած կը լինեն այն ժողովուրդները, որոնք հաւատում և յուսում են, թէ մօտ է իրենց ազատութիւնը:

Ժողովուրդների ազատութիւնն ու հաւասարութիւնը, ազգութիւնների ազատութիւնը միայն կարող են փոխարինել այս պատերազմի սարսափներին: Ինչպէս կարող է պատահել, որ յաղթող դաշնակիցները զոհ բերեն մանր ազգութիւններին և ոտնահարեն նրանց դարաւոր ձգտումները: Բարոյական մեծութիւնը, որը զարդն է կազմում այս կուռ ընդդէմ կռիւտ ուժի, պահանջում է, որ ճշշած ազգութիւնները կազմակերպւեն համաձայն իրենց իդէալներին և պատմական իրաւունքներին: Եւ եթէ այս գործը մինչև վերջ չտարւի, այս հսկայական արեւահեղ պարզվը կը ծառայի որպէս նախընթաց աւելի անտանելի սարսափներին: Այս իսկ պատճառով, եթէ դաշնակիցները վճռական չլինեն և անջատ հաշտութիւն կնքեն, դրանով հենց իրենք իրենց ոտքի տակի հողը կը շարժեն և պատճառ կը լինեն, որ ժողովուրդները կը կորցնեն իրենց հաւատը դէպի գեղեցիկ ապագան, որը բերելու է իր հետ դաշնակիցների յաղթանակը:

ԹԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐԱԸ

Թիֆլիսի քաղաք. տնտեսական յանձնաժողովը, ապրիլի 1-ի իր նիստում, հաւանութիւն է տւել կօօպերատիւ ընկ. կազմակերպութեան գաղտնիքին՝ միս վաճառելու մասին: Այդ բանի համար դումայից խնդրելու է 5000 ռ. վարկ, իսկ այն մանր մասվաճառները, որոնք մտնելու են ընկերութեան մէջ, պարտաւորուած են իրանց մէջ հաւաքել 10,000 ռ. ոչ պակաս մի գումար, որը սկզբում ծառայելու է շրջանառութեան դրամագլխի տեղ օրական 100 գլուխ անասուն գնելու համար: Ընկերութեան մէջ մտնող մասվաճառները պարտաւորուած են միւր ծախել փութին 20 կօպէկ պակաս, հա-

կառակ սպանդանոցում եղած արժէքի: Անասուններ գնելու, մորթելու և այլ գործերի ընդհանուր հսկողութիւնը դրելու է քաղ. վարչութեան և ընկ. ներկայացուցիչների վրայ:

Թիֆլիսի քաղաքային ուղարկւած յին կը գրեն հերթից դուրս երկաթուղային վագոններ միջոցներ ստանալու համար: Այդ հիման վրայ Թիֆլիսի քաղաքային ուղարկւած համաձայնութիւն է կայացրել Նիւսիսային կովկասի ջրաղացների հետ՝ առանց միջնորդների աջակցութեան՝ քաղաքին անհրաժեշտ ալիւր մատակարարելու: Երկու մասակարարելու կը պակասի:

«Приаз. Кр.»-ի ասելով հացի սպեկուլեցի դէմ պայքարելու նպատակով պետական բանկը կարգադրել է իւր բաժանմունքներին այլևս դադարեցնել հացավաճառներին փոխառութիւն տալ հացի գրաւականով և անյապաղ պահանջել բոլորից իսկոյն հատուցանել պետական բանկին իրենց պարտքերը:

Թանգութեան դէմ կուռնու նպատակով Կիևի քաղաքային դուման որոշել է յատկացնել 100 հազար ռուբլի կենսական միջոցների պահեստներ հիմնելու և 300 հազար ռուբլի էլ վարկ է բաց արել քաղաքային ուղարկւած յին կից եղած կենսամիջոցային յանձնաժողովին և համագործակցութեան է հրաւիրում տեղային կօօպերատիւ հիմնարկութիւններին քաղաքի վարչութեան հետ:

Մարտի 3-ին Թիֆլիսի քաղ. դումայի նիստերի դահլիճում թանգութեան մասին կայացած խորհրդակցութիւնից յետոյ, որ վերջացած գիշերայ ժամը 12-ին, եղած քաղ. վարչութեան արտակարգ նիստ նոյն հարցի մասին: Որոշեց. 1) թանգութեան դէմ կուռնու գործի վրայ հսկելու համար քաղաքագլխի նախագահութեամբ կազմել մշտական կոմիտէ, որի մէջ մտնելու են՝ գաւառապետը, ոստիկանապետը, ղեկավարական հաղորդակցութեան վարչութեան, Անդրկովկասի երկաթուղիների վարչութեան, կովկասի կայսերական Գիւղատնտեսական ընկ. ներկայացուցիչներն և քաղ. վարչութեան մի անդամը: 2) միջնորդութիւն յարուցել, յատկացնելու պատերազմական ֆոնդից 500,000 ռուբ. ալիւրի քաղ. պահեստ, մսի խանութ և փոսեր բանալու համար և 3) միջնորդութիւն յարուցել կովկասի Փոխարքայի առաջ, թոյլատրել գումարելու կովկասեան քաղաքների ներկայացուցիչներին համագումար, թանգութեան դէմ կուռնու համար ձեռք առնելիք ընդհանուր միջոցներ մշակելու:

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՑԱՒԵՐԻՑ

IV. Անցեալ յօդաձևերում խօսելով տնտեսական և առողջապահական խնդիրների մասին, մենք միմիայնական գրեթէ ռիչիչ չգտանք:

Այժմ պէտք է խօսենք մեր պիւղերի դպրոցական-կրթական վիճակի մասին: Ձեռք կարծում, որ լինի մի թեմ, որտեղ դպրոցական-կրթական գործը այնպիսի խախտւած և աննորմալ պայմաններում լինի, ինչպէս մեր դժբաղդ թեմումն է:

8-9 տարի է, ինչ վերաբացւել են ծխական դպրոցները, բայց և այնպէս ոչ կանօնաւորել են և ոչ էլ հաստատ հիմքերի վրա են դրել այդ դպրոցները:

Պատճառը շատ պարզ է: Նախ՝ որ մեր գիւղացիները առհասարակ ուսման և մայրենի լեզուի նշանակութիւնը հասկանալու գիտակցութիւնից զուրկ են և երկրորդ՝ որ դպրոցը միշտ եղել է թոյլ հոգևոր իշխանութեան, մեծ

մասամբ տգէտ հողաբարձութեան և իր պաշտօնի մէջ անձեռնհաս ուսուցիչների քմահաճոյքի առարկայ:

Մինչև այժմ դեռ մեր գիւղացիները չեն հասկացել այն տարրական ճշմարտութիւնը, որ դպրոցը անհրաժեշտ է իրանց համար նոյնքան, ինչքան անհրաժեշտ են հացն և ջուրը: Դեռ չեն հասկացել, որ դպրոցը պէտք է պահել, գոյութիւն ստանայ միշտ ու յաւատարմ իրանց սեպական միջոցներով: Եւ այդ հասկացողութիւնից զուրկ լինելուն պատճառով է, որ գիտակից անհատների գործը կրած ջանքերի շնորհիւ՝ բացւած դպրոցը յաջորդ տարին չի բացւում նիւթական միջոցներից զուրկ լինելուն համար:

Միակ միջոցը, որով կարելի է ծխական դպրոցները պահել՝ պրոգրեսիւ տուրքն է, որի ժողովելը սակայն հեշտութեամբ չէ գլուխ գալիս:

Գիւղական ժողովուրդը, որ դարերից ի վեր սովոր է միայն մարակի, բռնի ոյժի երկիւղից վճարել հասարակական տուրքերը, զգացմունքով այնքան քաբացել է ու կոշտացել, որ ինքնաբերաբար չէ ուզում իր միջոցներով ապահովել դպրոցը: Նա միշտ ասում է՝ «փող չունիմ, աղքատ եմ» և կարծես սպասում է, որ դրսից մէկն օգնութեան հասնի, ազատէ իրան այդ «աւելորդ» ծախքից:

Եւ դառն փորձերը ցոյց են տւել, որ մինչև հանդէս չգալ օրէնքի ոյժը, մինչև հասարակական միւս «թօղիներ»-ի հետ միասին և միևնոյն կարգով չհաւաքել դպրոցական տուրքը, գիւղացին ինքնաբերաբար, իր բարոյական պարտականութիւնից զրուած դպրոցի օգտին կօպէկ չի տալ:

Սակայն ամբողջ ցաւը դրանում չէ:

Դպրոցական-կրթական գործն անյաջող է ընթանում նաև շնորհիւ այն հանգամանքի, որ հոգևոր իշխանութիւնը, որի տնօրինութեան ներքոյ են գտնուում մեր ծխ. դպրոցները, հարկաւոր ուշադրութիւնը չէ ցոյց տալիս և դատապարտելի անհոգութեամբ է հայտնում իր պարտականութիւններին:

Ահա չորրորդ տարին է, ինչ մեր ծխ. դպրոցները զուրկ են վերին հսկողութիւնից, անտէր ու անտիրական դրութեան մէջ: Զկայ թեմական տեսուչ, որ իր անմիջական հսկողութեամբ կանօնաւորի դպրոցական-կրթական գործն և վերացնելով դպրոցական կեանքում գոյութիւն ունեցող պակասները, օրինական հիմունքների վրա դնէ այն:

Դպրոցների հողաբարձութիւններն էլ մտաւոր կարողութիւնով այնքան չեն օժտւած, որ կարողանան որոշ հսկողութիւն ունենալ:

Իսկ մեր գիւղական ուսուցիչները սակաւ բացառութեամբ, անձեռնհաս և երբեմն նոյն իսկ անպարտաճանաչ են իրանց օտանձնած պաշտօնի մէջ:

Այդպիսիները, բացի այն որ շատ անգամ «խամ» են իրանց պաշտօնում, կեանքի մէջ էլ իրանց անփորձութեան շնորհիւ իսկական ուսուցչին յատուկ դիրքը չունեն, որ կարողանան հասարակական գործերին ևս որոշ ուղղութիւն տալ:

Դպրոցական ասպարէզ մտնող ուսուցիչն, եթէ ցանկանում է կանգնած լինել ուսուցչի կոչման բարձրութեան վրայ, եթէ ուզում է գիւղացիների լուսաւորութեան գործում ներգործական դեր խաղալ, պէտք է ձգտի կեանքի մէջ կատարելագործւելու՝ միշտ իր խմացած քիչ համարելով:

Ինչ վերաբերում է կրթական գործին, պէտք է ասել, որ քանի այսպիսի անտէրութիւն է տիրում, չի կարելի յուսալ, որ մեր ծխ. դպրոցների աշակերտութիւնը կը սովորի այն, ինչ որ պահանջւում է հաստատուած ծրագրով,

չի կարելի յուսալ, որ գիւղական մասնայի մտաւոր-բարոյական մակարդակն բարձրանայ:

Ա. Ալլանեան

ՀԱՅԵՐՆ ԵՒ ՊԼՏԵՐԱՋՄԸ

Թիֆլիսում հեռագիր է ստացւած, թէ Վանի վիլայէթում մեծ խառնակութիւններ և անկարգութիւններ են սկսւել:

Մարտի 14-ին Կաթողիկոսը մի գրութեամբ դիմել է Փոխարքային և խնդրել միջնորդելու կառավարութեան առաջ, 5 միլիոն ռուբլի յատկացնելու 60 հազար փախստականների քայքայւած տնտեսութիւնը վերականգնելու և նոր ցանքերի համար:

Հայկական կենտրոնական կոմիտէն փախստականների կարիքների համար ուղարկեց 2000 ռ. Նոր Բայազէդ, 500 ռ. և 50 վերմակ Կաղզւան, 50 վերմակ Ալէքսանդրապոլ, 30 վերմակ Կարս և 120 վերմակ Բորչալու:

Պաշտօնական տեղեկութիւնների համաձայն՝ ներկայումս Թիֆլիսի նահանգում ապրում են 20, 000 փախստականներ:

Հայկական կամաւորների 6-րդ վաշտի հրամանատարի օգնականը վերջինիս պատւէրով, յայտնում է վաշտի կողմից խորին շնորհակալութիւն այն լուրը ներառուներին, որոնք ինքնաբերաբար աջակցել են վաշտի կարիքներն հողալու գործում, զանազան տեսակ նիւթերով՝ հագուստով ու պիտակեղէններով, զուլպաներով և այլն: Այդ եղբայրական նպաստները բուռն ոգևորութիւն են առաջացնում բոլոր կամաւորների սրտերում, որոնք պիտի աշխատեն՝ հայ ժողովրդի բուռն ոգևորութիւնն ու ակնկալութիւններն արդարացնել, չխնայելով իրանց արեան վերջին կաթիլը: Խորատակելու 6-դասեան թիւրք բռնակալութիւն (Մշակ):

Հայ. կենտր. կոմիտէն Բոլգարիայի վրայով ստացել է հետեւեալ հեռագիրը: «Էջրզումում, Զէյթունում և շրջագայքում սխտեմատիկ կոտորածներ են կատարուում: Բիթլիսում, Վանում և Մուշում տեղի են ունենում արիւնալի ընդհարումներ: Կիլիկիայում ապստամբութիւն է: Ակնում և ամբողջ վրոքը Հայքում տիրում են թալան, բռնութիւն ու սպանութիւններ: Ամբողջ ժողովուրդը տնտեսապէս քայքայւում է: Սուլթանը հրատարակել է իրադէ, որով հայ գիւղերներից խլում են բոլոր զէնքերը»:

«Էջրզումի» ասելով Բորչալիում, ուր տեղափոխում են կառավարութեան կարգադրութեամբ Ղարսի նահանգից բոլոր գաղթականներին, զգացւում է հացի մեծ պակասութիւն:

Ամերիկահայ գաղթականութեան թեմական հոգևոր առաջնորդը դիմել Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ Նահանգների արտաքին գործոց մինիստրին, խնդրելով պաշտպանութիւն Թիւրքիայի անգէն հայերի համար, որոնք վտանգւած են համատարած կոտորածների սարսափին:

Գանձակի հայերի դարդն ու ցանայն տարի մեծ է՝ բազմաթիւ թիւրքահայ գաղթականների շնորհիւ: սրանց համար փոքրիկ ու չունեւոր Գանձակը որքան կարողանում է, անում է: շորեր են հաւաքում, փողեր են հաւաքում, ամսեկաններ տալիս, ներկայացումներ սարքում և այլն, և զանձակեցին կարող է հանգիստ սրտով ասել, որ իր հարազատներին ինքն էլ է օգնում: Անցեալները մի քանի խմբեր պտոյտներ արին հայոց թաղը և գաղթականների օգտին հաւաքեցին 600 ռ. դրամ ու մօտ մի վազօն հագուստեղէն:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐ

Ֆինանսների միջոցառումները օգնականի նախագահությանը տեղի են ունենում խորհրդակցություններ նոր մեխանիզմներով (մոնոպոլիա) և այն դեպքում միջոցների մասին, որոնք ձեռնարկվել են նոր մեխանիզմներով ներքին փոխարեն: Առաջին նապ հրաժար է լուցկու մեխանիզմի հարցը. այդ մեխանիզմի փոխարեն ծրագրում է հիմնել պետական գործարան լուցկիներ արտադրելու համար: Այդ միջոցով կարծում է երկու նպատակի հասնել. 1) կարգավորել լուցկու առևտուրը, որ վերջերս անդիկատի գոյությունը պայման է անհորմալ ձևեր, և 2) պարզել լուցկու գործի ընդհանուր վիճակն, որպեսզի սրանով զիջարացնել պետական մեխանիզմի իրագործումը, եթե յետագայում անհրաժեշտ ճանաչել այդ միջոցը: Լուցկու պետական գործարանի կառուցման առաջարկն արդեն քննվել է վերոյիշեալ խորհրդակցությունում: Նմանապես պիտի քննեն այդ խորհրդակցությունն իրականում թէլի ու նախի մեխանիզմներին մասին:

Պետական խորհրդի անդամների «Տնտեսական խորհրդակցությունը», որ իւր վրայ էր դարձրել հասարակական լայն շրջանների ուշադրությունը, որովհետև այդտեղ քննություն էին առնել նոր իսկ կառավարություն մի քանի անդամների մասնակցությունը ընթացիկ ժողովրդա-տնտեսական կենտրոնի անյետաձգելի հարցերը: Այդ «խորհրդակցությունը» վերջին օրերս դարձել էր մամուլի և զանազան քաղաքական կուսակցությունների մտքերի փոխանակության ու բանակուսի առարկայ, որ խիստ բնորոշ էր ներկայիս կացության ընդթի տեսակետից: Այդ խորհրդակցությունները սկսեցին վառվառելի պակասություն ու նրա թանգացման պատճառների հարցերից և ստացան լայն հասարակական բնաւորություն: Սակայն կառավարության մի քանի արգելումների պատճառով այդ «խորհրդակցությունները» անցեալ շաբաթ դադարեցրին իրենց նիստերը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀՈՒՋԻ

Երկուշաբթի, ապրիլի 6-ին նորահաստատ քաղաքապետիս պ. Մելիք-Շահնազարիան օրենքով սահմանած երդումն տալով ստանձնեց քաղաքապետի պաշտոնը:

Տեղիս «Փոխադարձ վարկի ընկերություն» տպագրած հաշիւը երևում է, որ մինչև 1915 թ. յունւարի 1-ը յիշեալ ընկերության անդամների թիւը կազմում են 1039 հոգի 151,415 ռուբ. մուծած գումարով: Ընդհանուր շրջանությունները եղել է մի տարւայ ընթացքում 1914 թ. յունւարի 1-ից մինչև 1915 թ. յունւարի 1-ը 53,121,957 ռ. 34 կ., մուծակներ են գեղջւել—1,446,515 ռ. 67 կ. Ամբողջ գործառնությունից ընկերությունն օւնեցել է այդ տարի դուռ արդիւնք—27,380 ռ. 19 կ., չնայած պատերազմական ժամանակի տնտեսական աննպաստ պայմաններին:

Բազէից Աննա Ղուկասեանը գերւելով թերիս տարեկան բաժանորդ, խնդրում է «Փայլակ» համարները ուղարկել իր անունից որևէ գիւղական դպրոցի: Դրօզնից ստացել ենք ինժեներ պ. Բաղդասեանից 15 ռուբ. բաժանորդագին այն պայմանով, որ մի օրինակ «Փայլակ» ամբողջ տարին

իրեն ուղարկելու իսկ միւս 4 օրինակներն իր անունից գիւղական ծխական դպրոցներին: Հետեալ համարում կը տպագրենք այն գիւղերի ցանկը, ուր կուղարկվեն ընծայւած «Փայլակ» օրինակները:

Վերջին օրերը քաղաքիս բնակիչները գետալուծիկներ էին հաց գտնում. մի քանի հացթուխներ բոլորովին կամ շատ քիչ քանակով են հաց թխել, պատճառարանելով, թէ քաղաքումս այլևս ալիւր չկայ:

Դանձակի շրջանային դատարանի ժամանակաւոր-սեփան Շուշում, ամսոյս 4-ին քննեց ը. Բ. Բալանթարեանի սպանությունը գործը, մեղաւոր ճանաչեց Իրզա Շափիւլին և 12 տարի տաժանագիր աշխատանքի դատապարտեց: Աւելի մանրամասն հաշիւ այդ դատի մասին կը տանք հետեալ համարներում:

Ապրիլի 7-ին Շուշի էին եկել զբոսական էքսկուրսիայով Հաղորթի գիւղի և Ղաւախան գիւղի զպրոցների աշակերտներն իրենց դասադուռների ղեկավարութեամբ. նրանք մնացին ամբողջ օր քաղաքում, գիտեցին շրջակայքն և սինեմատոգրաֆի սեանսները, որ գիւղական աշակերտներին մեծ բաւականութիւն պատճառեցին:

ԿՈՎԿԱՍ

Վերջին տարիներն Ախալքալաքի գաւառում գիւղացիական տնտեսութեան մէջ մեծ դեր են խաղում մանր վարկի հիմնակութիւնները: Այդ վարկային հիմնակութիւնների շնորհիւ գիւղացիները զգալի չափով ազատեցին գիւղական տիրահոշակ կուլակների ու վաշխառուների ցանցերից: Ախալքալաքի գաւառում մանր վարկի առաջին հիմնակութիւններն երևացել են 1912 թ., որոնք մանր պետական վարկի տեսուչների ու մասնաւոր անձանց ձեռնեցություններով հիմնեցին 2 փոխառու—խնայողական և 9 վարկային ընկերություններ. իսկ ներկայումս ընդհանուր թիւով գործում են ամբողջ գաւառում 13 հիմնակութիւններ մանր վարկի և 3 հատ էլ սպառողական խնուրթներ: Մանաւանդ մեծ ծառայութիւն մատուցին այդ ընկերությունները գիւղացիներին անցեալ 1913 թ., երբ գաւառում երաշտ էր: Շատ գիւղացիներ օգտուել ին վարկից. որպէսզի ձեռք բերեն անտնտեսներ և ցանքսի սերմեր: Այդ ընկերություններն ամենալայն չափերով նպաստեցին գաւառի գիւղերում երկրագործական մեքենաներ տարածելու գործին: (Կ. Օ.)

Բազէի նահանգի ժողովրդական դպրոցների տեսուչը յայտնել է քաղաքային ու պարավային, որ քաղաքային այն բոլոր դպրոցներում, որոնք լուսաւորութեան նախարարութեան կարգադրութեան համաձայն վերափոխուել են բարձրագոյն սկզբնական դպրոցների (высшая начальная училища), տեղական մայրենի լեզուները պիտի աւանդւեն իրեն պարտադիր առարկայ իւրաքանչիւր դասարանում շաբաթական 2 ժամ: Այժմ քաղաքային ու պարավային մտադրում է դիմել որ հարկն է խնդրելու, որ տեղական լեզուների պարտադիր ուսուցումն ինի շաբաթական 4 ժամ իւրաքանչիւր դասարանում:

Ապրիլի 4-ին, ցեր. ժ. 12-ին, Փոխաքալաքի գիւղական օգնականը գնեցաւ Ա. Չ. Միշլայիսկին մեկնեց Պետրոգրադ, թողնելով Կովկասում ունեցած իր պաշտոնը: Նրան ճանապարհ էին դնում մի շարք բարձրաստիճան անձինք և նրա ծառայակիցները:

ՄԵՐ ԹՂԹԵԿԻՏՆԵՐԸ

ԺՈՂՈՒԹԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղ գիւղ.

Մեր գիւղումն էլ յօգուտ պատերազմից վերաւորւածների վերջիւս ժողովարարութիւն եղաւ, որին հասարակութիւնը վերաբերեց բաւական լաւ, չնայած որ առաջներն էլ նոյն նպատակով տեղի էր ունեցել վարչական մարմինների ձեռնեցություններն ու նրանց հանգանակութիւնը: Սակայն գտնեցին մի-երկու անհատներ, այն էլ գիւղի ամենա-հարուստները, որոնք և խայտառակ կերպով հրաժարուել էին որևէ կամաւոր գումար տալու հանգանակությունին: Ի՞նչ անուն տալ այդպիսիներին. դո՛ւք նրանք օրինակ առնէին մեր գիւղի աղքատներին:

Լիւննուս

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մայրաքաղաքի ուսմ թերթերի կարծիքով Կարպատեան ճակատի վրայ աւստրիացիների դրութիւնն աւելի և աւելի ծանրանում է: Թուսական զօրքն առաջ է շարժւում 100 վերստի չափ մի լայն ճակատով: Թօպա գետի և Ուժօկեան ուղղութեան միջև Կարպատեան ճակատում աւստրիացիների և գերմանացիների կրած կորուստները հսկայական են:

Կարպատների գլխաւոր գանդաժը 110 վերստ տարածութեան վրայ ուսական զօրքերի ձեռքն է ընկել, որոնք արդէն մտել են Հունգարիայի սահմանները:

Կարպատեան լեռնաշղթայի գրաւումով մեր ձեռքն են անցել երկաթուղային հինգ գծեր, որոնք կարևոր դեր պիտի խաղան ինչպէս պահեստի բանակների, այնպէս էլ կենսամթերքների ու ռազմամթերքների արագ տեղափոխութեան գործում:

110 վերստանոց ճակատի վրայ լեռնաշղթային տիրելը մեր զօրքերի համար նպաստաւոր պայմաններ է ստեղծւում թշնամու թիկունքն անցնելու և նրանց շրջապատելու:

Ձիւնորական հեղինակաւոր շրջանների կարծիքով կոիւր գլխաւոր լեռնաշղթայի համար վերջացած պէտք է համարել և այժմ խնդրը վերաբերում է զէպի Հունգարական հարթավայրերի խորքը, զէպի Դօբրուշինա առաջ շարժւելուն: Այդ հնչո է այժմ կատարել, քանի որ լեռնային անցքեր և լեռնապարներ չկան: Իսկ երբ մեր զօրքերը Հունգարական հողում կլինեն, մեծ հարւած կը հասցնեն Աւստրո-Հունգարական կայսրութեան սրտին, կը զրկեն նրան ունեւոր ժամանակին հաւաքելու ուրեմն և պատերազմը ձգձգելու հնարաւորութիւնից:

«Ր. Տլ.»-ին հաղորդում են Պետրոգրադից. «Որպէսզի արգելք լինեն Բօլգարիայի հանդէս գալուն յօգուտ

երրեակ համաձայնութեան, Աւստրիան և Գերմանիան պահանջել են Թիւրքիայից յօժարական զիջել Բօլգարիային Թրակիան: Միդի-Էնոս գծով Բ. Դուռը ստիպւած էր համաձայնել: Այն ժամանակ Գերմանիան և Աւստրիան բանակցութեան մէջ են մտել Բուսինիայի և Յունաստանի հետ, որոնք պատասխանեցին, թէ նրանք դժարանում են ասել, թէ ինչպիսի դիրք կը բռնեն այն դէպքում, եթէ Բօլգարիան գրաւէ Թրակիան:

— Веч. Бр. գերիների հետեալ հաշիւն է անում: Ռուսաստանում ներկայումս կան 726 հազար զերի, այդ թւում 10 հազար սպա: Ֆրանսիայում և Բելգիայում վերցւած են 251 հազար զերման գերիներ: Անգլիայում գտնւում են 80 հազար զերման գերիներ. սերբիացիք գերել են 53 հազար աւստրիացիներ. Եւպոնիան ծինդաւում գերել է 7 հազար գերմանացիներ: Աֆրիկայում և Սուէցում տեղի ունեցած կռիւներն անգլիացիների ձեռքն են գցել 5,200 թուրք և գերման գերիներ: Ժողային գործողութիւնները տւել են դաշնակիցներին 4980 գերիներ: Դաշնակից բանակների ու նաւատորմի վերցրած գերիներն ընդհանուր թիւը հասնում է 1,200,000 հոգի:

— Յունաստանը հապճեպով ամրացնում է Կրէտէ կղզին, վախենալով, որ կղզին կարող են գրաւել դաշնակից պետութիւններն իրեն յարմարագոյն յետակէտ իրենց ծովային գործողութիւնների համար: Այդ ամրացման վրայ նայում են, իրեն մի ապացոյցի, թէ յոյների յարաբերութիւնները զէպի դաշնակից պետութիւնները սառել են:

— Ամստերդամում երկիւղ են առաջացնում այն գերմանական զօրքերի խորհրդաւոր տեղափոխումները, որոնք այս օրերս եկել են Բելգիայից և հրաման են ստացել մօտենալ Հօլլանդական սահմանին: Գերմանական ոյժերը գլխաւորապէս կենտրոնացած են Գինտում:

— Нов. Вр.-ի ասելով Կ. Պօլիս վերադարձած Ֆօն-դեր-Հօլց փաշան յայտնել է զինւորական խորհրդում, որ նոր յարձակում և արշաւանք անկարելի է անել Սերբիայի վրայ, որովհետև թէ Աւստրիան և թէ Գերմանիան չեն կարող ոչ մի վաշտ զօրք ուղարկել սերբիական սահմանն և ամբողջ ոյժերը լարել են դաշնակիցների սկսած գրոհի դէմ:

ՊՕՍՏ-ԱՐԿՂ

ԲԱԴՈՒՆ—Դան-Սարին. ստացանք Ձեր գրութիւնները. սպասում ենք Ձեր թղթակցութեան խոստացած շարունակութիւնը, որպէսզի տպագրենք:

ՀԱՐԲՈՒԹ.—Հովիկին. սպասում ենք շարունակութիւնը. գեղարւեստական գրաւորներն, եթէ յաջող են, կը տպագրեն:

ՏՈՂ.—Լեւնուսին. Ձեր ուղարկած բոլոր լուրերը մեզինց անկախ պատճառով անկարող կանք տպագրելու:

Խմբ. հր. Լ. Վարդապետեան

ՀԱՐՈՒՆԵԿԻՈՒՄ Ե ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մ Հ Ա Կ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1915 Թ. ՀԱՄԵՐ

(ՁԱ-րդ ասի)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԻՆ Է տարեկան—10 ռուբ. 6 ամիսը—6 ռուբ. 3 ամիսը—3 ռ. Պրեմիաներ «ՄՀԱԿ» տարեկան բաժանորդները, որոնք 1915 թ. ընթացքում լրիւ վճարած կունենան 10 ռ. բաժանորդավճար, կը ստանան որպէս պրէմիա հետեալ նոր լոյս տեսնելիք գրքերը. 1) «Ճանշվածը»—մեծ վէպ Շանրիարի հայկ. յեղափոխ. կեանքից, 2) «Հայկական հարցը»—լուսաբանւած դոկումենտներով:

Մեր հասցեն՝ ТИФЛИСЪ, Редакция „МШАКЪ“ Արտասահմանից՝ ТИФЛИС, Rédaction du journal «MSCHAK».